List 31. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 30. julija 1890.

Obseg: Prosto stoječe dvojne brajde sadnega drevja. — Tele. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Prosto stoječe dvojne brajde sadnega drevja.

Dvojne sadne brajde (Obstgegenspaliere, contrespalieurs,) kakor sadne brajde sploh, naredil je še malokedo. Temu je vzrok premajheno strokovno znanje in pa bojazen do stroškov. Take brajde so sicer lahko primerne, a preveč sestavljene in predrage, ali pa niso primerne in premalo trdno narejene. Komur ni do stroškov, napravi si lahko brajde, kakor je v knjigi pisano: lepe, elegantne, drage itd. Koder je pa podpisanec dosedaj še take brajde delal, vselej je posestnik najprvo vprašal za stroške. Spoznal sem, da je tudi tukaj možna zlata srednja pot, po kateri je mogoče narediti prosto stoječe dvojne brajde tudi manj premožnim, zlasti marljivim sadjarjem. V pouk sadjarjem hočem tu razložiti svoj način, po katerem delam z obilim uspehom po svojih nasadih.

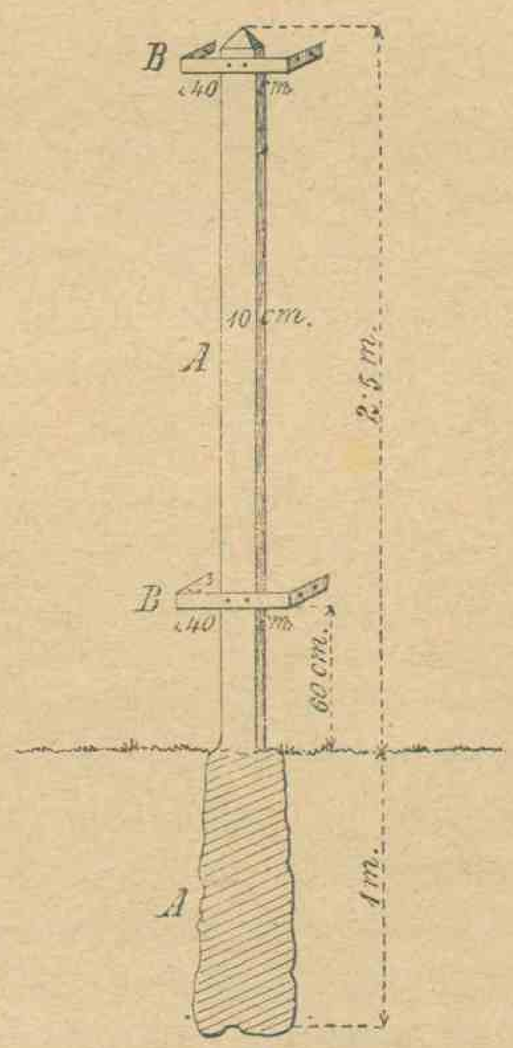

Podoba 1.

Prosto stoječo dvojno brajdo imenujemo dve od juga proti severu vštric stoječi brajdni steni, kateri sta navadno po tri metre visoki, dolgi pa proti prostoru. Prostor med obema stenama (brajdama) je 40 ⁄m širok. Sestava je ta le: Po 4 ⁄ narazen se postavijo na štiri vogle obtesani po 3½ ⁄ visoki in 10 ⁄m debeli hrastovi stebri (glej podobo 1. *A*) po 1 ⁄ globoko v tla. Spodnjega konca, ki pride v tla, ne obteši, ter ga primerno zavaruj, da prehitro ne strhleni. Vsi stebri v eni vrsti se

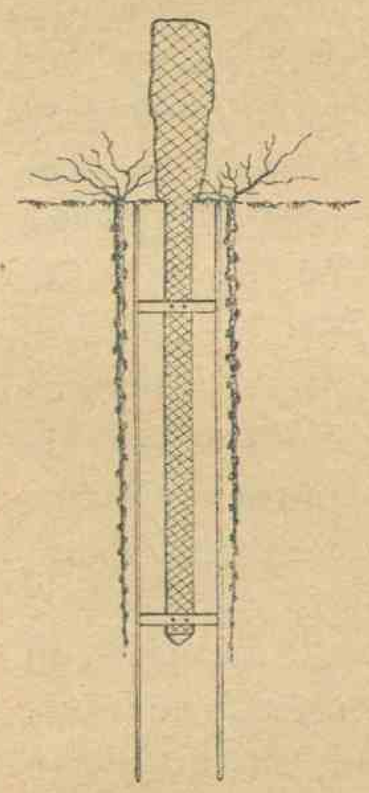
Podoba 3.

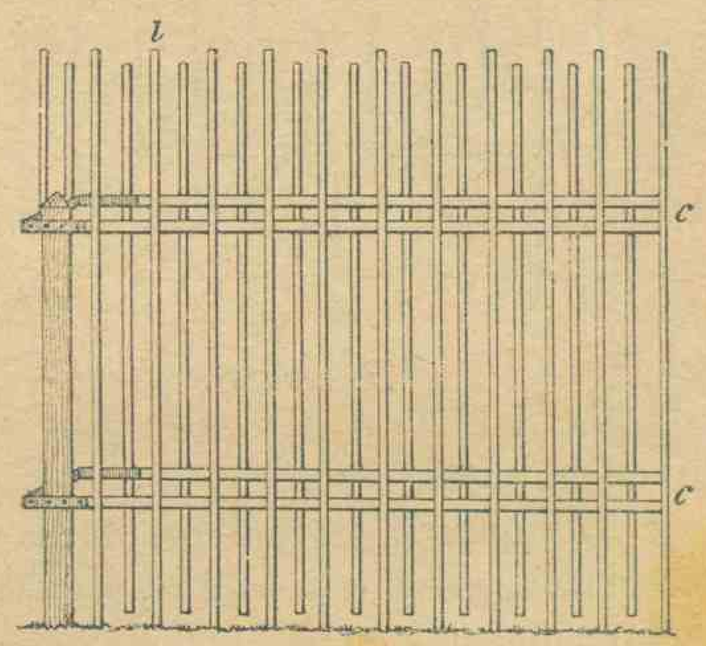

Podoba 4.

morajo zgoraj in spodaj natanko uravnati ter potem v tla zatrditi. Na oba končna stebra se pritrdita na enak način železni kljuki (glej *B*, *B*, na podobi 1.), ki sta po 1 ⁄m debeli, 7 ⁄m široki, in sicer ena pri vrhu, druga pa 60 ⁄m od tal.

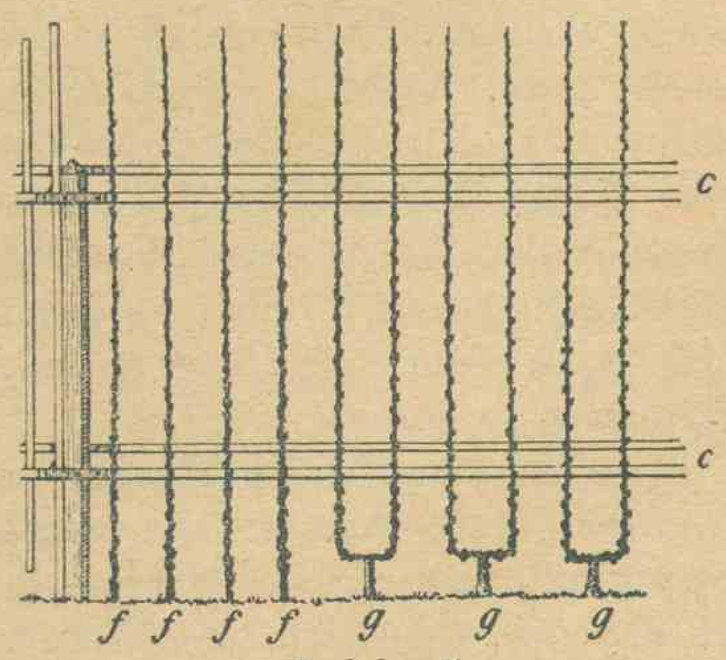

Podoba 5.

Pod. 2.

Kljuke se najbolje pritrdijo z vijaki.

ZEITUNGS-STEMPEL

Povprečno čez steber sta kjuki po 40 cm dolgi, na vsako stran v pravem kotu zaviti, tako da so zaviti konci taki, da je mogoče na nje pritrditi lesene late, ki vodijo od stebra do stebra in katere so po 7 cm široke, 3—4 cm debele in 4 m dolge (glej *c* na podobi 4. 5. in 6.) Pri vseh notranjih stebrih so kljuke na obe strani zavite, zato da je mogoče late od obeh strani pritrditi (glej *B* na podobi 2.). Kadar so vse late pritrjene, potem je stojalo gotovo. Na stojalo pritrdi 2 do 2½ cm debele in 3 do 3½ m visoke brajdne late od mehkega lesa po 30 cm narazen z žeblji, in sicer tako, da lata druge stene stoji vedno sredi med latama sprednje (oziroma prve) stene. (Glej podobo 4.) Tako narejeno stojalo je prodorno svetlobi in zračnemu prepihu. Ako stojalo vrhu tega še z belo barvo premažeš, postane trpežnejše in lepše.

Tako stojalo se da narediti tudi iz železa in iz žice, a leseno je dokaj cenejše in narediti je je laže. Hrastovi stebri so dovolj trpežni, ako si jih spodaj prav impregnoval, če pa čez 15 do 20 let vendar strhlene, pa jih ni težko zmenjati. Take cvetoče brajde tudi lahko pokriješ s kako tkanino proti slani.

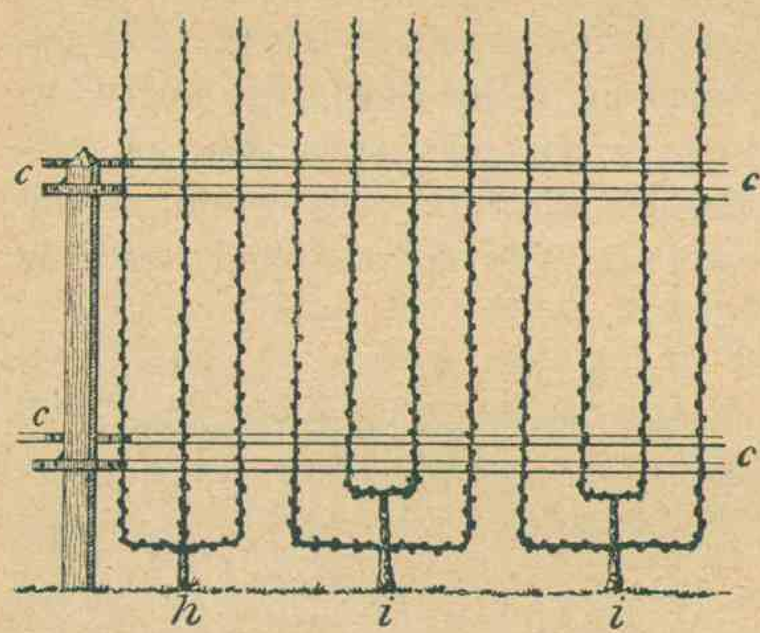

Podoba 6.

Navadno odmerimo dvojnim brajdam 20 do 30 m dolžine ter jih postavimo po več vzporedno po 3½ do 4 m narazen, in sicer tako, da je vmes po 1·2 m širok pot in ob vsaki brajdi primeren obrobek, na katerega vsadimo pritlični vodoravne kordone.

O vzgoji in režnji brajdnega drevja tu pisati, ni mi namen, omenjeno bodi le, da vse to ni tako težavno, kakor se sploh misli. Za brajde vzemi na pritlikavo drevje požlahtnjene take namizne vrste jabolk in hrušek, ki lep in velik sad narede. Vzemi le malo število vrst, in ako narediš več brajd, imej vsaka stena zarad enake rasti in drugega le enako vrsto. Vrste, ki slabo rasto, vzgojuj v obliki navpičnega kordona, (glej *f, f,* podobo 5.) ali pa v obliki črke *U* (glej *g, g,* na podobi 5), močneje rastoče vrste vzgojuj v obliki palmete „Verrier“ z dvema palicama (glej *i, i* na podobi 6) ali pa s tremi vejami (glej *h,* na podobi 6.). Drugih oblik ni priporočati, ker drugače dosežemo namen le pozno.

Želeti bi bilo, da bi ta članek kaj pripomogel k boljšemu razširjanju dvojnih brajd, ker bi tako marsikateri prostor izvrstno uporabili in si naredili lepih novih dohodkov. H. Bayer v „Wiener landw. Zeitung“.

Tele.

1. Mlado tele.

Kadar pride tele iz rodil, pretrga se popkovina, s katero je bila mladičeva kri z materino krvjo v zvezi. V največ slučajih se popkovina sama pretrga, ker ni dosti močna, da bi držala tele. Če pa popkovino prerežemo, prerežimo jo, prevezavši jo s čistim trakom, za eno dlan pod vampom s čistim nožem. Potem pa pomočimo popek s petodstotnim karbolnim oljem. S tem se preprečijo vnetja in otekline — tako imenovani debeli popek — ki se težko ozdravijo in se zaradi njih mnogo telet mora dati mesarju.

Vse to pa pri naših domačih živalih često zanemarjajo. Čudijo se, če zboli tele, dasi se je popkovina prerezala in podvezala, ne pomislijo pa, kakšna sta bila nož in trak, se ni li rabil umazan kuhinjski nož ali pa tobačna vrvica. Če primerjamo, kako skrbno se popek novorojenemu otroku umiva in prevezuje, moramo se le čuditi, da se našim teletom večkrat popki ne vnamejo, ko se konec popka večkrat dotakne nečiste stelje, po več krajih ga pa še namažejo s svežim kravjakom, da ga krava ne liže. Taka navada morala bi se popolnoma opustiti, in popek s čopičem namočiti s karbolnim oljem.

Mlado tele pride bolj ali manj mokro na svet. Da ne izgubi preveč gorkote in se ne prehladi, treba je preprečiti, da ne izhlapi sprijemljiva tekočina, in skrbeti, da se posuši koža. To je najbolje prepustiti kravi, katera žačne takoj lizati tele, ko se jej predloži. Navada je, da mokro kožo pospo s soljo ali otrobi, da se kravi vzbudi slast. Temu se ne da nič ugovarjati, samo preveč ni dajati takih dražil.

Ko ga krava liže, poskuša tele vstati, pomagaj mu in spravi ga k vimenu. Strogo se drži tega, da tele dobi prvo mleko, ki ga da vime, nikakor pa ne daj tega mleka pomlesti in proč zliti. Prvo mleko, zmlezva, jako dobro služi mladi živali, ker čisti, toraj odpravi teletu tako imenovano črevno smolo iz črev. Ko je tele sesalo, naj se pa krava dobro pomolze.

Prve dni večkrat zbole teleta za telečjo ali belo grižo, katera bolezen se ne da ozdraviti. To bolezen tele naleze takoj, ko pride na svet; kužnina nahaja se najbrž v tleh, po stenah, v slami in tudi v materini dlaki. Mleko le toliko vpliva, da napravlja iz neznanih vzrokov črева za kužnino bolj občutljiva, kar se vidi po zimi po pokladanji obrtne krme. Če se prikaže ta bolezen v hlevu, in to se zgodi večkrat po zimi nego po leti, tedaj ni druzega sredstva, nego da se breje krave kakih 14 dni poprej, predno se otele, spravijo v drug hlev, potem je pa treba gledati, da se s slamo, hlevsko opravo ali pa s čevlji ljudi, ki živini pokladajo, ne zanese kužnina v novi hlev. Poleg tega je dobro, da se krava, predno se oteli, po nogah in vampu očisti in vime čisto zmije z dveodstotno karbolno vodo, da se kužnina, kolikor je moči, od krave odpravi.

2. Sesajoče tele.

Ali tele spuščamo sesat h kravi ali pa ga pitamo iz golide, to se ravna po gospodarskih razmerah. Prva pot je naravnejša in pripravnejša, poslednja pa boljša ondu, kjer na tele posebno pazijo in imajo zanesljive ljudi. Če tele ni nikdar sesalo, ni treba ga odvajati, pri čemer živali vsekakor nekaj trpe, tudi se lahko količina mleka odmeri po telesni teži.

Prvi teden naj se daje pri taki vzreji vedno le materino mleko, pozneje pa zmešano mleko, mleko vseh krav. Vselej pa moramo dati svežega mleka, dokler je gorko, ker sicer tele slabo prebavlja in jame hujšati ter se hitro ne popravi zopet. Tele moramo pitati po štiri- ali petkrat na dan in mu dajati po toliko mleka, da tehta šestino telesne teže. Teleta srednjih krav tehtajo po kakih 90 funtov, in treba je toraj po $7\frac{1}{2}$ litra mleka na dan. Drugi teden zadostuje, če jih pitamo po trikrat na dan.

Če pa spuščamo tele kravo sesat, dobro je, če ga privežemo ali pa spravimo v kak zagrajen prostor v hlevu. H kravi ga spuščajmo po štiri- do petkrat na dan.

Tele pa ne posesa vsega mleka, kolikor ga imajo boljše krave, zlasti brž prve dni ne, kadar so se otelile, zatoraj jih moramo tudi mlesti. Najboljše je, da se jeden ali dva sesca izmolzeta, ker se ravna potem, koliko ima krava mleka in kako rado tele sesa. Prav pa ni, na pol pomlesti vseh sescev, ker mleko v vimenu ni jednakomerno sestavljeno. Prvo ima manj tolšče, ker tolste krogljice so laže in tudi v vimenu gredo na vrh, torej jih šele prav nazadnje izmolzemo.

Jako važno je, da teletom, ki jih odstavljamo, dalje časa dajemo maternega mleka, kako dolgo, to se ravna po tem, kako drago je mleko v kakem kraji in kako mislimo pozneje rabiti mlado živino. Če je mleko drago, pitajmo tele ž njim manj časa, a vendar je svetovati, da vsaj štiri tedne. Za telice je štiri tedne prav zadosti; daljše pitanje s presnim mlekom bi sicer pripomoglo, da bi se živinče prej popolnoma razvilo in bolje debelilo, imelo bi pa manj mleka. Mlade junce je pa nekoliko dalje pitati s presnim mlekom, da bodo lepe rasti in močni in zgodaj za pleme.

Če prezgodaj nehamo dajati presnega mleka — in to je žal jedna glavnih napak pri živinarstvu — je to prevelika in napačna varčnost.

Gospodinja, ki ima po več krajih sama skrb za kravji hlev, hoče imeti kolikor mogoče veliko mleka in masla in misli, da je zadosti, če tele sesa štirnajst dni; saj so starši in dedje ravno tako delali, krave so pa bile vendar velike in so dajale več ali manj mleka. Ali pomisliti je, da so pred 30 ali 50 leti računili z vse drugimi cenami, nego računimo sedaj. Funt teletnine ni veljalo 30, ampak 7 do 15 kr., funt govedine ne 35, ampak 15 do 20 kr. Tedaj ni bilo veliko do tega, ali je govedo potrebovalo dve ali tri leta, da se je popolnoma u vrstilo, kajti korist je bila majhna, kot stroj za gnoj je pa delalo govedo z dvema letoma ravno tako izvrstno, kakor tri leta staro.

Dandanes pa vemo, da se žival vse življenje ravna po tem, kako jo pitamo in krmimo mlado. Da je govedo zgodaj dobro za delo, za pleme ali za pitanje, to dosežemo le, če uže tele prav redimo.

Malo veči stroški poplačajo se pa dobro, ker govedo vzredimo lepše in pozneje mu ne moti prebavljanja driska, ki živali močno hujša. To se posebno opazuje, če se namesto presnega daje ne dosti pogreto posneto mleko. Če smo s kakega vzroka prisiljeni dajati posnetega mleka, dajati moramo še sladkega ter ga pogreti, predno ga damo teletu. Sladko mleko se najlaže posname s separatorjem. Pri vsaki kmetski hiši morali bi si omisliti tak ročni separator, s katerim se lahko mleko posnemlje, ne da bi bilo treba postavljati latvic po policah. S tako pripravo se mleko tudi popolnoma posname, kar pa z žlico ni mogoče.

Če se posnema z žlico, naj se mleko dalje časa hladi in pogostoma zrači mlečna klet, da se ne skisa.

Razne reči.

* **Polaganje mokre hrane konjem.** Konjem ne škoduje nič tako močno, kakor slaba razvada, polagati jim mokro hrano. Razvada je, kakor rečeno, splošna, in vzroki, ki se navajajo zato, so dostikrat zelo čudni. Nekateri pravijo: živalim tekne mokra hrana bolje; drugi navajajo prihrambo časa, ker konj mokro hrano mnogo prej použije; navadno se pa ne misli nič in se polaga mokra hrana, ker je bila vedno taka navada. Resnica pa je, da potrebujejo živali manj časa, da použijejo mokro hrano, kakor jim je treba za suho. To je pa ravno glavna napaka polaganja mokre hrane. Ako se podaja suha hrana, mora jo žival počasi prežvekovati in jo po gobci obračati, da jo dosti namoči s slinami. Ako je hrana že mokra, odpade omenjena naloga, in hrana pride v želodec, predno se je pomešala s slinami. Želodec pa ne more veliko opraviti s hrano brez slin; taka hrana je neprebavna in se večinoma neprebavljena s konjščekom izloči. Po mnogih poskušnjah se je dokazalo da prebavljajo konji od suhe hrane 6krat do 8krat več, kakor od mokre. Konji, katerim se polaga mokra hrana, vidijo se navadno lepo rejeni, ali napeti so samo od premnoge zaužite vode. Potijo se lahko in opešajo in se toraj ne dado dobro rabiti za težka dela. Dostikrat oslabi zarad tega tudi želodec, in žival dobi lahko koliko. Važno je tudi, da se zelo veliko hrane potroši, ako se mokra polaga. Kajti očitno je, da se zastonj polaga oves, kteri se nahaja neprebavljen v konjščeku, ker se ravno ni porabil za hrano in krepljenje konja, posestnik je pa vendar moral plačati zrnje. Zato ne moremo dosti svariti, ne polagati mokre hrane. Kdor hoče skrbeti za svojo žival in jo varovati, daje naj ji samo suhe hrane

*

in čiste vode, da se napije. Kdor je le malo časa pokladal suho hrano, gotovo ne bo več mokre dajal.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 152. Mora biti hladilna cev pri žganjarskem kotlu iz bakra, in ali je vse eno, če jo drugače izpeljem, nego je navadno? (L. B. v P.)

Odgovor: Hladilna cev ni ravno, da bi morala biti iz bakra, delajo tudi svinčene, a nikdar ne železnih. Sicer smete rabiti železno, ako je znotraj pocinjena, drugače je pa nerabna. Ako si napravite pravilno, kačasto ali kakor si koli bodi zavito hladilno cev, in to iz železa, ter jo daste znotraj in morda tudi zunaj pociniti, stala Vas bode veliko več, nego primerna bakrena kakeršno je veliko laže narediti. Kako je cev izpeljana, to je prav vse eno, glavna reč je, da par iz kotla toliko časa kroži po hladilni cevi, da se popolnoma izpremeni v tekočino.

Vprašanje 153. Imam blizu 20 let vsajeno hruševo drevo, ki je uže zelo veliko, a dosedaj ni še cvelo ni rodilo. Kaj je temu vzrok, in je kaj pomoči, da postane rodno? (M. R. na J.)

Odgovor: Drevo, ki je vsajeno v prav rodovitni, zlasti z dušikom močno gnojeni zemlji, raste lepo, „žene le v les“ ter malo ali nič ne cvete ter prav nič ne rodi. Tako drevo smemo primerjati s človekom, ki ima polno dobre hrane: debeli se, pri tem pa postaja len, ne ljubi se mu delati, in človeštvo nima ničesar od njega. Tudi tako drevo jemlje iz zemlje več hrane, nego mu je koristno, raste bujno, a les, ki se dela, ni roden. Če bode drevo kedaj prav veliko, izsesalo bode zemljo, ne bode moglo toraj nič več toliko hrane iz nje dobivati, potem bode pa rodilo. Ker pa umni sadjar tega ne bode čakal, prikrajšal bode uže poprej drevesu hrano ter ga silil roditi. Kako pa to? Manj plodne zemlje mu ne more dati, pač pa mu lahko odvzame nekaj korenin, s čimer se tudi prikrajša hrana. Izkopljite zatoraj okoli drevesa jarek toliko daleč od debla, kolikor daleč segajo veje, in sicer toliko globoko, da posekate drevesu vse korenine, ki segajo do jarka. Delo pa zvršite jeseni ali pa prav zgodaj pomladi. Jarek seveda potem zaspite.

Vprašanje 154. Je li dobro, vino pretakati po leti, kadar vre ali ne? (O. v B. v Istri.)

Odgovor: Ker vino pretakamo ne le zaradi tega, da ga ločimo od droži, ampak tudi zato, da hitreje zori, zato bi ne bilo napačno, ako bi ga po leti pretakali, kadar ravno vre, kajti če kipeče vino pretočimo, tem prej bode pokipelo. Ker se pa vino, kadar dokipi, ustanovi in drožje pade na dno, pravilno je, da ga takrat ločimo od droži, zato ga moramo tedaj v novič pretočiti. Iz tega sledi: Kipeče vino po leti pretakati, ni škodljivo, a je boljše čakati, da pokipi, ker ga potem itako moramo pretočiti. Ako je pa še na drožji in je drožje morda uže bolno ter se je sploh bati, da se vino vsled poletnega kipenja ne pokvari (na pr. da naredi zavrelico), potem pa s pretakanjem ni odlašati.

Vprašanje 155. Izvolite mi v prihodnji „Novici“ naznaniti, kako je ravnati s cvetlicami, da postanejo gibate? (A. D. v D. pri R.)

Odgovor: To dosežete, ako sejete seme takih cvetic, ki cveto gibato, in ker se jih mnogo na ta način ne da razmnoževati, ako cvetice razmnožujete s koreninami, potaknenci ali cepiči. Da bi pa sami vzgojili iz jednostavno cvetočih vrst gibate, k temu je pa treba veliko razuma, strokovnega znanja, časa, denarja in pa sreče. Morda priobčimo ob priliki kaj več o tem.

Vprašanje 156. Imam dobro njivo, na kateri je rastel hmelj, ki sem ga pa zaradi mnogih sitnob opustil. Zemlja je bila ob nasadu hmelja 1 $^{m}/$ globoko prekopana in dobro pognojena. Svet je nekoliko z ilovico pomešan in brez gramoza. Na tem svetu bode menda sadno drevje dobro uspevalo, ker pa moram zaradi nadležnih ljudi saditi le neužitno sadje, t. j. sadje za mošt, za to Vas vprašam, kje bi dobil lepih močnih moštnic, kedaj naj jih sadim in koliko narazen? (J. L. v M.)

Odgovor: Moštnic doboste pri kmetijski družbi v Ljubljani, pa tudi na pr. pri Fr. Ogorevci v Brežicah, Klenertu v Gradci itd. Na Vašem svetu, katerega lastnosti so nam znane, je vse eno, če sadite drevje jeseni ali pa pomladi. Moštnice je saditi po 8 do 10 $^{m}/$ narazen.

Vprašanje 157. Pri nas je tudi nekaj škropljenega trsnega listja pričelo rumeneti. Kaj je to? (D. S. v Sl. na Štajarskem.)

Odgovor: Trtno listje katero smo od Vas zahtevali, poslali smo potem gosp. vodji Dolencu v Grm, in on nam piše: Na poslanem listji so sledovi trojne bolezni: Peronospore, gleosperioma in blacrota. Našel sem tudi v šolskem vinogradu dobro škropljeno listje, ki je vendar polno peronospore. To pa prihaja od tod, ker je peronospora uže poprej udarila skozi listje, predno je bilo škropljeno. Kar se pa tiče gleosporioma (kozavosti), prepričan sem, da škropljenje pomaga: kajti našel sem, da se poškropljena rana nič več ni širila, temuč se je zarasla. List, ki se je od roba naprej sušiti pričel, pa kaže bolezen „blacrot“, katere se Francozje bolj boje nego vsake druge. Tudi jaz sem tega zlodeja od posamezno zasledil.

Vprašanje 158. Ali krompirjeva zel ni škodljiva živini, če je škropljena z bakreno galico? (J. R. v Sv. V. pri Ptuji.)

Odgovor: Obširni odgovor na to vprašanje doboste v članku „Bakreni vitrijol v trtarstvu in javno zdravstvo“ v 22. številki letošnjih „Novic“. Ker bodete krompirjevo zel i tako šele krmili, kadar se krompir prekoplje, takrat bode uže zel izprana ter bode imela tako malo vitrijola na sebi, da jo smete brez skrbi pokrmiti.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

180.

Rastlinsko življenje po pustarah vroče Amerike. Kakti.

Roka božja, ki je ustvarila veličanstvene palme in slikovita drevesa, drobne trave in ves ostali rastlinski svet, ustvarila je tudi prave spake V kaktih imamo najčudnejše in najnevadnejše oblike, ali vendar je prav v njih pokazala roka božja, kako umeje primeriti stvorove svoje vsakej sili in potrebi. Nenavadni so to kraji, kjer so se kakti rodili, in nenavadna je tudi deca, ki se je v tej zibeli vzgojila. Vsi kakti so doma v ameriških pustarah, katere se s svojim licem znamenito razlikujejo od afriške Sahare. Pustare te, nazivajo jih Llanos, nahajajo se v vročem podnebju, ali vendar so ob poletnem deževju pokrite z najbujnejšimi pašniki, dokler so za zimske suše puste kot peskovito morje v Sahari. Ako idemo s prekrasnih gojzdov, kateri se drže Orinoka na sever v Venezuelo, dospeti hočemo v pustare, katere nam je Humboldt popisal. Ob rekah, ki se po pustarah vijejo, naselil se je Evropejec in redi neštevilne goveje črede. Potnik potuje po cele dni preden dojde do kolibe. Vsa pustara se osuje po letu s prekrasno travo, po katerej se pasejo milijoni podivjanih konj, mul in goved. Kedar se začne zima bližati, preneha deževje, in solnce čedalje huje pripeka in žge. Ono malo drevja, ki se je po ugodnih mestih v pustari nastanilo, obleti se kakor naše drevje, kedar pritiska zimski mraz. Motili bi se, ako bi mislili, da povsodi v vročem podnebju ostajajo gojzdi celo leto zeleni, ali da perje samo od mraza odpade. Kjer je v toplem podnebju celo leto vlage, ondi ostane tudi drevje celo leto zeleno, kjer pa po več mescev solnce žge in ne dežuje, ondi mora drevje se obleteti. Zeleni pašniki porumene in se posmode od solnčne vročine, in žareči veter, ki nad pustaro poigrava, vzdiga silo prahu, da tudi nebes porumeni. Od dne do dne so mlake manjše, da se naposled do celega posuše. Kakor se na severu marsikatera žival skrije in zarije, da prespi zimo, tako se tudi tu od žgoče vročine zarije v blato ameriški krokodil in kača boa, da v spanju pomladi pričaka. Suša je kot mora legla na pustaro, gladne in žejne trope konj in goved grozno razgečejo in tulijo ter divjajo sem in tje, da bi osledili vsaj smrdljivo mlako. To traja mesec, a za prvim dežjem se razlije blagoslov božji na pustaro, kakor da se je dogodilo čudo. Motni nebes je naenkrat pomodril, in kmalu se rumena tratina ogrne z dišečo travo. Govedo in konji se umire, ker jim iz zemlje poganja obilna hrana, a z nebesa prši blagodejni dež. Okoli posušenih barjev začne zemlja pokati, in kosovi se v viš vzdigajo. Kdor je enkrat videl ta pojav, drugi pot beži od njega, ker ve, da se hoče tu iz groba izmotati gorostasna kača ali gladen krokodil, katerega je prvi dež iz spanja prebudil.

Za to pustinjo, za to vročino in sušo je priroda, dala kakte, ta čuda rastlinskega sveta. Kedar radi žgoče vročine ves rastlinski svet odmrje in se v spanje zaziblje, ostanejo kakti po pustari sveži in veseli, ker se ne boje ne žgoče vročine, ne suše, tudi ni jim treba perja se iznebiti, ker ga nimajo. Oni so ustvarjeni za ta kraj, kjer mora vsaka druga rastlina od suše omagati. Po pustarah v Venezueli je zlasti jedna vrsta kakta, katera se je najbolje razširila. To je kakt dinjar, ki se je zaokrožil kakor dinja in osul z ojstrimi bodicami. Dokler divje govedo in konji besne od žeje, lazijo mule okoli kakta, odgrebejo ž njega pesek, ki ga je bil veter nanesel, s kopitom odbijajo bodice, in potem prislanjajo oprezno svoje suhe gobce, da se nasrčejo vodenega soka. Več potov žejna žival drago plača ta napoj vode, ker si nogo obode, da vse žive dni šepa in boluje. Kakti so tu pravi studenci pustinjski, ker v njih dobiva potnik potrebno pijačo.

Zraven oblih kaktov, ki gledajo iz peska, pojavljajo se po pustari neštevilni stebrasti kakti, in se nam celi kraji v nenavadnem licu prikazujejo. Ako se z ravnine v Venezueli začnemo popenjati na Ande, srečavamo ob potu mesto svežih in zelenih trav sivkastozelene in bodljikave krogle grčastih kaktov, in izmed njih se vzdigajo bradati kakti, na katerih visi dolga siva dlaka, in zato se nam prikazujejo kot ozbiljni in žalostni starci. Ako gremo z južne Amerike na sever, vsak čas nas hočejo iznenaditi nove in nenavadne oblike kaktov, in kedar dojdemo na mehikanske ravnine, najti hočemo drugo zibel kaktov. Tu se nam oko ustavi najpreje na stebrastih kaktih, kateri so se kot strašila razširili po golej in spaljenej pustari. Njihovi sivkastozeleni stebri mole gole roke po deset metrov visoko, in v bližini njihovej se je prijela tla indijska smokva, ki napravlja bodečo živo mejo, skozi katero ne more živ krst. V pesku naokoli so se razsule okrogle glavice ježastih ali bodičastih kaktov, in izmed njih se vijejo vijugasti kakti kakor kače. In kamorkoli pogledaš, povsodi nahajaš vse čudnejše in grje oblike, katere s svojim nenavadnim stasom in vzrastom dajo posebno lice celej okolici.

Kedar stopamo po krajih, kateri so s kakti obrasli, vidi se nam, kakor da nismo na zemlji, ker tu da se je priroda kakor odrekla vsem onim zakonom o lepoti in obliki, kateri je toli divno izvela po ostalem rastlinskem svetu. Ako tudi ni sledu lepoti v teh stvorovih, vendar je nenavadno njihovo lice človeka vrlo zanimalo. Priljubil jih je kot nekako igračo prirodno, in moda jih je vpeljala na naše vrtove, da se čudimo ne lepoti, temveč različnosti najčudnejših likov. In res so kakti po rasti in obliki tako zanimivi, da je vredno par besedij o njih spregovoriti.

Po južnej Evropi, po Afriki in Aziji so se udomačile pojedine vrste kakta v tolikej množini, da nam je težko pomisliti, da teh stvorov pred 500 leti ni no-

beden v teh krajih poznal, da so to sami doseljeniki. Do odkritja Amerike ni vedel stari svet o kaktih, in še le pozneje so začeli pojedini trgovci te spačke kot čuda v Evropo pošiljati. Sam Linne je poznal samo deset raznih vrst kakta, a danes jih poznajo 800 vrst, in večina teh kaktov raste danes po raznih botaniških vrtovih v Evropi.

Vse, kar na kaktu vidimo, čudno je in nenavadno. Samo jeden rod kakta ima pravo perje. To perje pa je veliko in podolgasto, in ti kakti imajo perje samo dokler dežuje, kakor hitro pa nastopi vročina, koj se oblete. V familiji kaktov ima velikanov kakor tudi pravih pritlikavcev. Stebrasti kakti se potegnejo 10 do 13 m/. Kar so stebrasti kakti v višini, tisto so bodičasti kakti v širini. Jedna vrsta ježastega ali bodičastega kakta v Mehiki zraste v oblo, katera meri štiri črevlje v višini, a sedem črevljev na obsegu. Drug mehikanski ježasti kakt biva še trebušnejši, in težak je kedaj pa kedaj 400 do 1000 k/g. Ima zopet kaktov, kateri so tako drobni, da jik človek v pesku še ne opazi. Stebrasti kakti se dvigajo kot ravni stebri, kateri so ali okrogli, ali robati ali brez vej, ali vejnati. Nizki debeli stebrasti kakti se približavajo s svojo obliko ježastim kaktom in dinjastim kaktom, a leti zopet tvorijo prehod v okrogle grčaste kakte, kateri so pokriti sedaj z večjimi sedaj z manjšimi grčami in bradavicami. Posebne oblike so zopet vijugasti kakti, katere tudi pri nas vrlo radi vzgajajo.

Malo ima rastlinskih familij, katerim bi bila domovina tako ozka kakor kaktom. Vsi kakti so doma v Ameriki. V vročih jim je krajih najglavnejše pristanišče, od tam zahajajo na sever in na jug v zmerno podnebje vse do 40. stopnje severne in južne širine. V vročih krajih gredo kakti visoko na bregove, in tu so tudi taki, kateri se nikdar ne spuščajo nižje izpod 2.000 m/, in se spenjajo prav do večnega snega kot prave planinske rastline. Na obalah ob jezeru Titicaca v višini 4.200 m/ širijo se visoki pernati kakti, in se ponašajo s svojimi temnorudečimi cvetovi. Na južnej peruvanskej visočini v višini 4.700 m/, kjer nehava že ves rastlinski svet, presenečujejo potnika nenavadni kakti rumenkastorudeče barve. In povsodi izbirajo kakti suho in kamenjto zemljišče, in kjer se solnce najhujše opira, ondi jih je največ. Z Amerike so se razširili kakti po vsem svetu, kjer jim podnebje in zemlja ugajata, no najbolje so se udomačili po zemljah okoli Sredozemnega morja. Tu so pokrili ves pesek in kamen, tu se imajo, kakor da so od nekdaj tu doma. Tudi v Dalmaciji sta našli poglavito dve vrsti novo domovino.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — **Poroka najmlajše cesarjeve hčere nadvojvodice Marije Valerije** z nadvojvodom Franc Salvator-jem vršila se bode jutri 31. julija v Išlu, kjer se že nekaj dni zbirajo člani cesarske rodbine in vabljeni gostje. Niti nevesta ne ženin nista osebno znana v širjih krogih, pa vendar jutršni praznik cesarske rodbine veselim srcem praznujejo vsi narodi širne avstrijske domovine, izrekoma to lahko trdimo, kar vidimo glede Slovencev. Z Belo Ljubljano počenši, tekmujejo mestne in selske občine, kako bi pokazale svojo radost o veselem prazniku, katerega praznuje cesarska rodbina. Srca vsih prebivalcev dežele kranjske radovale se bodo jutri z ljubljenim presvitlim cesarjem zanimive rodbinske dogodbe. S cesarjem in cesarico vred molili bodo jutri k Vsegamogočnemu, naj v obilici pošlje blagoslova novoporočencema, naj pošlje jima dobrega angela varuha, da spremlja in po pravi poti vodi vse njuno življenje. Enako pa bodo zajedno jutri hitele brezštevilne prošnje k Bogu, naj dobremu očetu in ljubljenemu vladarju da doživeti mnogo mnogo srečnih in veselih dni z novo poročenima, in pa, naj blagoslavlja očetovsko delovanje cesarjevo v srečo mogočne Avstrije in zadovoljnost vsih njenih narodov!

— **V praznovanje poroke nadvojvodice Valerije** mašujejo jutri ob 10. uri v stolni cerkvi sv. Nikolaja prevzvišeni knezoškof dr. Jakob Missija veliko mašo, k kateri so vabljena vsa državna, deželna, upravna in pa vojna oblastva. Prav tako bode slovesna sv. maša tudi na vsih krajih, kjer imajo svoj sedež državna oblastva. Mnogi kraji priredijo tudi veselice, obdarujejo uboge in še na druge načine izražujejo svoja sočutja za cesarsko rodbino. Med drugimi priredi občina Blejska slavnost, katere čisti dohodek obrne za ustanovitev ubožne hiše za občino Blejsko. Prazniku odločen je sledeči spored:

1. Ob 10 uri zjutraj slovesna sv. maša v cerkvi na otoku.

2. Popoldne od 2. do 4. ure godba v prostorih kopališča.

3. Ob 4. uri popoludne tombola v gostilni Malnerjevi.

4. Ob 8. uri zvečer veselica na jezeru s splošno razsvitljavo.

5. Ob 10. uri zvečer ples v gostilni Malnerjevi.

Druge občine in vasi v bližini blejskega jezera prirede kresove in praznovanje veselega dneva vsaka po svojih najboljših močeh, vsi praznovalci tega veselega dneva pa bodo navdušeno in soglasno klicali: Bog živi nam cesarja!

— **Poroka nadvojvodice Marije Valerije.** S Kočevja se poroča „L. Zt.“ Tudi tukaj bode mesto s trgi vred slovesno praznovalo poroko nadvojvodice Valerije. Dne 30. julija zvečer bode mesto kočevsko razsvitljeno in pred stanovanjem c. k. okr. glavarjem bode godba, v Ribnici in pa Velikih Laščah bodo ta večer prižgali kresove. Na dan poroke razobešene bodo zastave v Kočevji, Ribnici in Velikih Lašičah, povsod vdeležilo se bode učiteljstvo z šolarji in pa člani uradov slovesne sv. maše. V Kočevji in Velikih Laščah bodo v nedeljo popoludne ljudske veselice.

— **Občni zbor zveze kranjskih prostovoljnih gasilnih društev** vršil se je minulo nedeljo ob 10. uri dopoludne v magistratni dvorani, pod predsedstvom načelnika ljubljanskega gasilnega društva. Zbrane pozdravlja sta v imenu deželnega odbora: odbornik cesarski svetnik Murnik, v imenu mesta župan Grasselli. Potem se je vršilo zborovanje tako.

Zvezni odbornik gospod Ahčin poroča, da je na Kranjskem 56 prostovoljnih gasilnih društev, od katerih je zvezi pristopilo 32. Minulo leto so se ustanovila tri nova društva. Pri shodu je zastopanih 23 društev osebno, druga po oblastilih. Troški pri ustanovi zveze so bili veliki. Deželni odbor je daroval 600 gld., izdatkov pa je bilo toliko, da je v blagajnici preostalo 129 gld. 92 kr. Račun se vzame na znanje. Načelnik gospod Doberlet opomni, da se bodo troški zdatno znižali, ker bodo posebni nadzorovalci za okraje v prihodnje nadzorovali društva. Zaradi jednotne uniforme je treba počakati poročil od gasilnih društev na Avstrijskem, Moravskem, Češkem itd., ki imajo že jednaka znamenja, katerih deželna vlada ni potrdila, ker so preenaka znamenjem c. in kr. vojske. O priliki se bodo storili potrebni koraki. Zbor odobri to poročilo, kakor tudi ono g. Ahčina o shodu vseh avstrijskih zvez gasilnih društev. Sklenila se je prošnja na ministerstvo za notranje stvari, naj bi vsak prostovoljni gasilec, ki deluje 25 let, dobil od države svetinjo, kakor na Ogrskem. Sklenili so dalje, da bodo za slučaj vojske delovali vsi udje kot nosilci rajencev, ako ne bodo klicani pod orožje. Kot zbirališče za prihodnji zbor se zopet določi Ljubljana, ker je najbolj pripraven kraj. V odbor zveze so bili izvoljeni, in sicer za Ljubljano: Ahčin, Doberlet, Hinterlehner in Rüting; za Dolenjsko: Gustin in Adlešič; za Notranjsko: Petrič in Verbič; za Gorenjsko: Jäger in Juvančič. Za pregledovalce računov so bili izvoljeni: Gerber, Fock in Majer. Konečno nasvetuje načelnik g. Doberlet, naj se g. cesarski svetovalec Murnik izvoli za častnega člana zveze v priznanje njegovih zaslug za gasilna društva. Temu nasvetu je zbor soglasno pritrdil. Ob 12. uri je bilo zborovanje končano.

— **Iz Senožeč** se poroča, da bodo tudi tam povodom svatovščine v cesarski rodbini na predvečer praznika trg razsvitlili, drugi dan se pa bode občinski zastop skupno vdeležil slovesne sv. maše.

— **Gosp Ig. Kotnik**, notarski kandidat v Ljubljani, postal je minulo soboto na graškem vseučelišči doktor prava.

— **Kranjsko-primorsko gozdarsko društvo** ima letos v okolici tržaški dne 9. in 10. septembra svoj letni shod, tako da se prvi dan ogleda pogozdovanje od Sezane proti Trstu, dne 10. je zborovanje, popoludne ob 3. uri skupni obed, zvečer na parobrodu vožnja v Miramar, potem poljubni odhod. Po željah deležnikov je dne 11. avgusta izlet v Postojinsko jamo in potem z Gorice po Trnovskem gozdu v Idrijo, ali pa čez Beljak ogledavanje zagradb hudournikov v dravski dolini. Glede teh izletov oglasiti se je pri načelniku primorskega gozdarskega društva Burgstallerju.

— **Pri deželni blagajnici Istrski** prišlo se je na sled velikemu izneverjenju ob priliki skontriranja dne 24., 25. in 26. julija. Pogreša se namreč 82 deželnih zastavnih pisem po 1000 gld. Preiskava je pokazala, da je deželni blagajnik, Gregor Rigo, zastavna pisma pri „Banka comercijale“ v Trstu zastavil za 62.800 gld. Kakor se s Poreča brzojavlja, dejali so blagajnika Rigo v zapor in je baje že deloma obstal.

— **Mestni vodovod ljubljanski** ima tudi počitnice. Mnogo gospodarjev dalo je dovršiti vpeljavo vodovoda v svoje hiše, akoravno se vsak hišnik boji razlake in nesnage po hiši in vrh tega še tistih stroškov. Ker pa postava hišniku davk nalaga, ne glede na to ali si vodo da napeljati, mislil si je pa vsak, rajši že pred vpeljem vodo, da ne bodem plačeval vode, ne da bi je dobival. Toda mestnemu magistratu je račun drugači. Že nad 14 dni čaka mnogo hišnikov na vodo, z mestnega urada pa se nihče ne pošle, da bi velike cevi navrtal in vodo spustil v hiše, ker so tam pozabili naročiti oklepov za navrtanje. V imenu in po željah mnogobrojnih meščanov toraj kličemo: Malo redneje in urneje!

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Gozdarska in kmetijska razstava še vedno privablja mnogo obiskovalcev, ker dotični odbor neumorno skrbi, da je v razstavi videti vsak teden najmanj zopet nekaj novega. Politika pa je šla z Dunaja na počitnice, edinole minister unanjih zadev je prisiljen na straži biti, ker Balkanske dežele ne pridejo do miru, in vsak dan ga lahko iznenadi z kako nepričakovano novico.

Ta teden pa celo še odvaja pozornost od Dunaja svatovščina v kopeli Išelski, kjer se zbira Najvišja gospoda praznovat poroko najmlajše cesarjeve hčere. Da bode tje tudi Dunaj odposlal veliko število radovednežev, je več kot gotovo. Pri sprevodu k poroki navzoči bodo vsi člani cesarske rodbine s cesarjem in cesarico na čelu, se ve da bodo pripravljeni prostori tudi za obilno število vsakovrstnih dostojanstvenikov.

Na Nižeavstrijskem pripravljajo se za predstoječe deželno-zborske volitve. Videti pa je, da namerava vlada protisemitom strogo na prste gledati. Vsaj je v Bruku ob Litovi, kamor je poslanec protisemit Fiegel sklical volilni shod, vlada vmes segla s prepovedom sklicaje se na izjemno stanje, ki tukaj še velja.

Praga postala je vsled češko-nemških poravnav središče sedanjega političnega življenja v Avstriji, ker vsakdo čuti, da je za sedaj in za bližnjo prihodnjost vse odvisno od tega, ali se pričeta poravnava dožene ali ne. Mladočehi prizadevajo si na vse kriplje, dr. Riegerju in tovarišem spodnesti noge, da bi se potem sami vsedli

na njihove mesta. Staročehi pošteno hočejo za češki narod in za državo potrebno pravično poravnavo. Nemci pa si prizadevajo za svoje stališče pri tej priliki kolikor moč ugodnega priboriti, ob enem pa podpihavajo razpor med češko stranko, da bi toliko laglje zapovedovali.

Vlada se javno noče vdeleževati sedanje pravde, to pa se kaže vedno in povsod, da vladi služeče časništvo nima nikdar besede pripoznanja za Čehe, ko pa nasprotno nemško stranko vedno povzdiguje v oblake.

Dr. Rieger skušal je češko stranko zjediniti v klicu, da mora vlada v čisto čeških okrajih pripoznati češčino kot notranji uradni jezik, Nemci pa vsled te zahteve kriče na žive in mrtve, vlada pa tihoma odbija. Rieger žuga odložiti mandat, s čemur se poravnava gotovo razbije. S tem je sedaj obestranska modrost pri kraju in vspeha mora prinesti samo dobro premišljen korak vladin v zadnjem trenutku.

Nemška. — Cesar bil je več dni na potovanju v severnih deželah in se ravnokar vrača na Nemško, potem pa gre po kratkem obiskat svojo taščo kraljico Angleško, dalje pojde v posest vzet na novo pridobljen otok Helgoland in potem gre še obiskat ruskega cara.

To obiskanje se poleg zasebnih izjav Bismarkovih, smatra za obračanje nemške politike v namen močnejšega prebližavanja k ruski politiki.

Pri nas seveda to ravnanje zbuja zasluženo pozornost. Vsak trezen politik se namreč vpraša, kaj nam koristi zveza z Nemško, ako postane Nemška zaveznica našega tekmovalca na Balkanu?

Da nas nemška gospodarska politika silovita oškodava, čuti vsakdo, tudi to je jasno, da k carinski borbi na izhodu hujska v prvi vrsti Nemška, in da ona porablja potem take borbe (z Romunsko in Srbsko) v to, da si pota zagotovi tje za svoje izdelke. Kaj toraj nam koristi zveza, pri kateri samo naš nemški zaveznik pograblja dobiček na našo škodo.

Liberalni nemški listi, seveda proslavljajo to zvezo, toda ne z avstrijskega, temveč z nemškega stališča.

Bolgarska. — Knez Ferdinand bival je zadnjih 14 dni v čeških kopeljah, kjer je imel priliko, slišati sveta druzih politikov o položaju njegovem.

Med tem pa so švigale vsakovrstne govorice o njegovih daljnih namenih.

Ene so trdile, da se ne vrne knez več v Bolgarsko, druge, da se vrne tje Batemberžan in proglasi neodvisnost Bolgarske, zadnji čas pa se čuje, da se te dni vrne knez preko Dunaja nazaj na Bolgarska tla. Stambulov, sedaj vsegamožni minister knezov, more se pa pri vsem tem ponašati z enim vspehom, da je namreč Sultan dovolil 3 škofijstev za Macedonijo, ako ravno so v tem soglasna vsa poročila, da je Ruska napenjala vse kriplje zabraniti, ta za Bolgarsko velepomenljiv vspeh.

Amerika nima druge vladne oblike, kot republikanske, odkar so pred nekaj meseci uporniki braziljanski cesarja Dom Pedro vjetega odposlali nazaj na Portugalsko, ako prav gotovo nihče ni imel povoda pritožiti se zoper njega, da bi bil manj puščal izvoljenim zastopnikom dežele prosto voljo, kakor, kateri koli izvoljen predsednik republike.

Pred vsem je pomisliti, da izvolitev predsednika je redkokedaj izraz proste volitve, temveč vspeh podkupovanja in pa nasilstvo onega, ki ima moč v rokah. Vse novejše dogodbe pričajo, da so si mogotci v Ameriki pot k predsedništvu pripravljali z bolj ali manj silovitim odstranjenjem svojih prednikov. Večinoma čuje se, da je bil prejšnji predsednik ali zastrupen ali vstreljen, in sledil mu je general, ki je vojno ime na svoji strani. Tako se je godilo v Sansalvador-ju in vseh drugih republikah.

Ako pa v državah toliko zgine nravnost in poštenost, da sme morilec vživati največjo čast in v rokah imeti vrhovno oblast v dotični državi, potem ni čuda, da tudi vojaštvo le toliko časa hrani zvestobo, dokler se mu ljubi, kakor hitro pa boljše kaže, prestopi k drugemu. Dogodbe zadnjih dni, ko je vladna vojna republike Gvatemala prestopila k upornikom Sansalvadorskim, in pa ko se je vojna združenih republik argentiskih združila z uporniki in je mornarica celo streljala na vladno vojno, združenih republik, priča, kakošna gnjiloba in nenravnost vlada sedaj v novem svetu. Ne dvomimo, da se bodo posledice tega z brezverstvom gojenega nihilizma krvavo maščevale nad sedaj še lepo cvetočimi državami novega sveta. Ljudstvo katero se po brezznačajnosti in nezanesljivosti zametava samo, gotovo tudi propade.

Med angleško vojno pokazala se je nezdavnej enaka prikazen, koj je cel polk najboljše vojne odreklo pokorščino. Vlada odposlala ga je v daljno Kolonijo delat pokoro. Ali se pa kedaj vrne spokorjeno, je drugo vprašanje.

Najnovejše vesti.

London. — Zbornica poslancev sprejela je včeraj zakon zaradi odstopa otoka Helgoland tudi v tretjem branji brez razprave.

Bouenos Ayres (Argentinija). Vladna vojna prejela je izdatne podpore, upor je zadušen, predsednik dr. Celman se je vrnil.

Carigrad. — Telegrami došli nekaterim glavnim konzulom, potrjujejo, da se je v Meki pokazala kolera. Izmed 13 obolelih, jih je 7 umrlo.

Odgovorni urednik August Pucihar. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.